

Тетяна КЛЮЧКОВИЧ,
*кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри загальної педагогіки та
педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

УПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМУ ОСВІТИ СЛОВАЧЧИНИ

У сучасній освітній політиці європейських країн зростає увага до інклюзивного навчання як одного із ключових інноваційних напрямів. Інклюзивна освіта розглядається як інструмент суспільної інтеграції, соціалізації особистості та задоволення освітніх потреб різних соціальних груп. Стратегія розвитку інклюзії в Європейському Союзі спрямована на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх громадян, незалежно від індивідуальних особливостей чи соціального статусу. Для реалізації цієї мети країни ЄС ухвалюють відповідні нормативно-правові акти, впроваджують національні програми, готують фахівців та формують позитивне ставлення суспільства до інклюзії. У цьому контексті заслуговує на увагу досвід Словацької Республіки (СР), яка послідовно реалізує стратегію впровадження інклюзивного підходу в освітню систему.

Тематика інклюзивної освіти відносно нещодавно актуалізувалася в державному дискурсі Словаччини, що було зумовлено насамперед впливом міжнародних ініціатив і діяльністю неурядових організацій. Ця країна імплементувала міжнародне законодавство та прийняла національні документи, що стали підґрунтям для розробки й реалізації стратегії інклюзивної освіти.

Інклюзія як один із ключових принципів освіти закріплена в «Законі про виховання та освіту» [1]. У ширшому розумінні інклюзія пов'язана також із державною політикою у сферах молоді, зайнятості тощо. В оновленій редакції закону 2022 року подано офіційне визначення інклюзивної освіти як спільного навчання на засадах рівних можливостей, поваги до індивідуальних особливостей і потреб, що забезпечує активну участь кожного у житті навчального закладу [1].

У 2018 р. Уряд СР схвалив «Національну програму розвитку виховання та освіти», яка проголосила інклюзивність та інтеграцію одним із ключових пріоритетів освітньої політики – від дошкільної освіти до навчання дорослих [2, с. 14]. Програма зосереджується насамперед на розширенні інклюзивних можливостей шкіл для учнів з особливими освітніми потребами, дітей із соціально незахищених верств населення, а також представників маргіналізованих ромських громад [2, с. 37–39]. Вона стала результатом широкого діалогу, до якого були залучені експерти, представники державних інституцій, професійних і громадських організацій.

У 2021 р. Уряд СР затвердив ключовий документ у сфері інклюзивної освіти – «Стратегію інклюзивного підходу у вихованні та освіті до 2030 року» (далі – «Стратегія» [3]. Цей документ було розроблено на основі принципів відкритості та участі, із залученням широкого кола зацікавлених сторін у процесі громадського обговорення. «Стратегія» визначає основні напрямки державної політики у сфері інклюзивної освіти через формулювання пріоритетних цілей. У ній викладено філософію інклюзивності, яка ґрунтується на повазі до унікальності кожної особистості та спрямована на створення інклюзивної освітньої системи. Така система повинна забезпечувати рівні можливості для навчання всім громадянам – незалежно від індивідуальних особливостей. Інклюзивний підхід, закладений у «Стратегії», всіх типів освітніх і виховних закладів, охоплюючи як формальну, так і неформальну освіту.

У «Стратегії» наголошується, що її головною метою є побудова системи інклюзивної освіти, яка забезпечує доступ до якісного навчання для всіх дітей, учнів і студентів. При цьому акцент зроблено на повазі до індивідуальних особливостей та різноманітних освітніх і виховних потреб кожної особистості, з метою створення умов для повної реалізації їхнього потенціалу.

Інклюзивний підхід у документі розглядається не лише як педагогічна методика, але і як комплексна підтримка та розвиток усіх суб'єктів, залучених до процесу виховання й освіти дитини. «Стратегія» підкреслює,

що ефективність та сталість інклюзивної системи можливі лише за умови її загального прийняття та підтримки з боку всіх учасників освітнього процесу. Лише спільними зусиллями можна забезпечити її гармонійний і динамічний розвиток [3, с. 4]. Серед ключових принципів інклюзивної освіти виділено: доступність освітніх закладів і програм на всіх рівнях освіти; відсутність дискримінації та усунення бар'єрів; відповідність форми й змісту навчання індивідуальним потребам і можливостям учнів; адаптивність і гнучкість освітнього середовища.

Згідно із баченням авторів «Стратегії», основною метою інклюзивного підходу у сфері виховання та освіти є створення умов, за яких кожна дитина, учень чи студент матимуть можливість повноцінно розвивати свій потенціал у вибраному ними закладі освіти, а також активно брати участь у суспільному житті. Школа або інша освітня установа повинна бути організована відповідно до принципів інклюзивності – з повагою до індивідуальної унікальності кожного, із пристосуванням навчальних цілей і змісту до потреб та можливостей учнів. Також мають бути адаптовані методи викладання й форми оцінювання, щоб забезпечити ефективність навчального процесу [3, с. 4]. Довгострокова мета полягає у формуванні такого соціального середовища, яке б активно підтримувало інклюзивну освіту. Це передбачає як заохочення шкіл до розвитку інклюзивних практик, так і мотивацію батьків сприймати інклюзивну школу як повноцінний та пріоритетний шлях для навчання своїх дітей.

У «Стратегії» визначено шість ключових пріоритетів, які мають стати основою для довгострокового розвитку інклюзивного підходу у вихованні та навчанні в Словаччині [3, с. 10–40]: інклюзивний освітній процес; консультативна система в освіті; десегрегація в навчанні та вихованні; усунення бар'єрів у шкільному середовищі; підготовка кваліфікованих кадрів; соціальна дестигматизація.

Реалізація положень «Стратегії» ґрунтується на взаємозв'язку з низкою інших нормативних урядових документів, зокрема: «Нульовим планом дій стратегії інклюзивного підходу в освіті у 2021 році», «Національною

програмою розвитку виховання та освіти», «Першим планом дій з реалізації стратегії інклюзивного підходу у вихованні та навчанні на 2022–2024 роки», «Планом відновлення та стійкості». Така інтеграція підтверджує наміри Уряду СР впроваджувати інклюзивний підхід в освіті послідовно, етап за етапом, у межах комплексної державної політики.

Важливим аспектом реалізації цілей, окреслених у планах дій, є чітко визначений перелік конкретних заходів, забезпечених відповідними бюджетами та джерелами фінансування. Під час розроблення цих планів було забезпечено широке представництво зацікавлених сторін. До процесу долучилися фахівці міністерств, відповідальних за освітню та соціальну політику, представники регіональних шкільних адміністрацій, а також партнери з неурядових і некомерційних організацій. Такий підхід сприяв формуванню збалансованого й реалістичного плану дій, заснованого на міжсекторальному співробітництві.

У 2021 р. Уряд СР затвердив «План відновлення і стійкості», в межах якого передбачено реалізацію реформ та інвестицій у сфері інклюзивної освіти [4]. Згідно з документом, реформування охоплює всі рівні освітньої системи – від дошкільної до вищої освіти. У соціальному вимірі «План відновлення і стійкості» спрямований на створення такої інклюзивної системи освіти, яка зможе ефективно компенсувати нерівність у стартових можливостях дітей, зумовлену соціальним становищем, станом здоров'я чи іншими чинниками. Водночас план має на меті послаблення економічних, соціальних і регіональних диспропорцій у країні [4, с. 225–226].

Однією з ключових передумов ефективної реалізації програм, проєктів та ініціатив у сфері інклюзивної освіти є формування стабільної та довготривалої системи фінансового забезпечення. У «Програмній заяві уряду Словачької Республіки на 2023–2027 роки» наголошено, що саме стійке фінансування заходів підтримки стане невід'ємною умовою впровадження інклюзивної освіти для учнівської та студентської молоді, гарантує її сталість і результативність у довгостроковій перспективі [5, с. 42].

Стратегія Словаччини зорієнтована на всебічне впровадження інклюзивної освіти – як на різних рівнях освітньої системи, так і в різних соціальних умовах, з урахуванням потреб окремих категорій здобувачів освіти.

За останні десятиліття Словаччина послідовно реформує освітню систему в напрямі інклюзії, інтегруючи міжнародні стандарти та створюючи нормативну базу на всіх рівнях управління. Важливо, що формування державної політики в цьому напрямі супроводжується участю експертів, громадських організацій і наукових установ. Основні пріоритети – вдосконалення нормативної бази, кадрове забезпечення, підтримка інклюзивних програм, десегрегація, а також зростання державного фінансування. Зазначені напрями визначають стратегічне бачення Словаччини щодо впровадження інклюзивного підходу в освіті, орієнтованого на підвищення якості освітнього процесу, забезпечення його доступності та створення рівних можливостей для всіх учнів. Інклюзія поступово стає невід’ємною частиною освітньої системи, що має чіткі цілі, філософію і механізми реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Zákon z 22. mája 2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, č. 245/2008 Z.z. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245> (дата звернення: 03.04.2025)
2. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (2018–2027). Bratislava : MŠVVŠ SR, 2018. 59 s.
3. Stratégia inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní. Bratislava : MŠVVŠ SR, 2021. 45 s.
4. Plán obnovy. Bratislava : MFSR, 2021. 806 s.
5. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2023–2027. URL: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=535376>